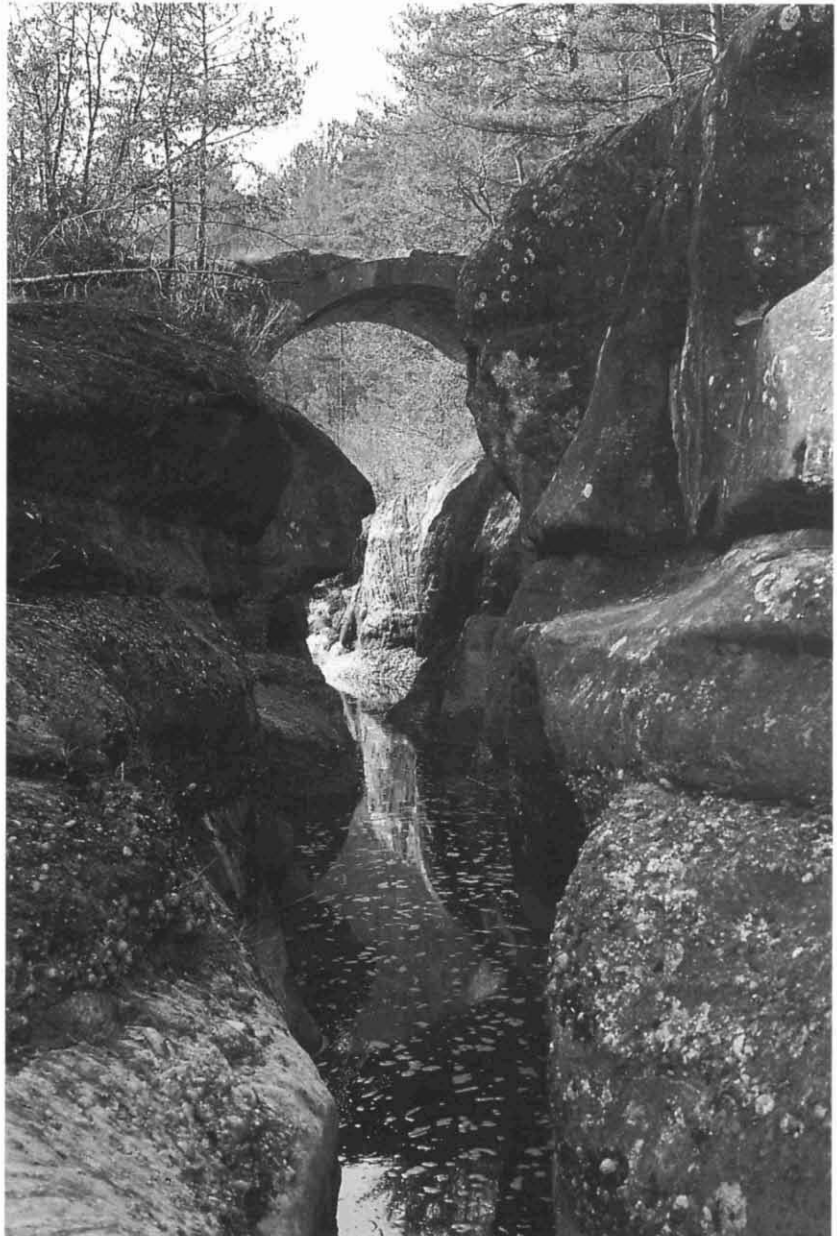

El turisme cultural: una opció des del Lluçanès

Pere Mestre i Boix

El turisme cultural és contemplat, darrerament, com una opció imaginativa i alhora alternativa dins de l'oferta general del turisme interior de Catalunya. La combinació entre el coneixement de la història i el redescobriments del territori ofereix una activitat prou atractiva. En aquest sentit, Catalunya, un país d'arrels mil·lenàries, permet l'explotació d'aquesta relació. El present article se centra en una de les experiències pioneres actuals, protagonitzada per l'empresa Serveis Culturals del Lluçanès.

El Gorg de les Heures, a la riera de Merlès (Lluçà), lloc on, segons la documentació processal antibruixenca, se celebraven juntes de bruixes. (Foto: Pere Mestre).

1. El Lluçanès: Una comarca desconeguda

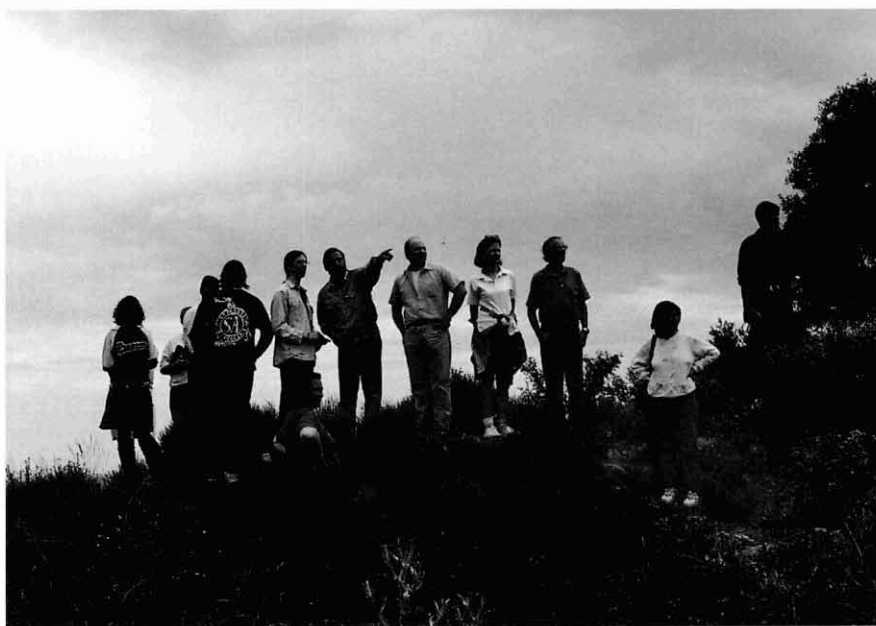
El Lluçanès és un territori els trets físics, econòmics i culturals del qual el converteixen en una comarca que, això no obstant, no ha gaudit d'un reconeixement oficial. Altiplà amb uns límits ben definits, inclinat vers el SO, el Lluçanès s'estèn entre la Plana de Vic, a llevant, i el Berguedà, a ponent, limitat al nord pel Ripollès i al sud pel Bages. Avui dia és qualificat com a "subcomarca", situada en la seva major part a Osona, tret dels municipis de Sant Feliu de Sasserra i Santa Maria de Merlès, que pertanyen, respectivament, al Bages i Berguedà. Contemporàniament, el Lluçanès ha estat, per la seva situació geogràfica, una comarca aïllada de les dues artèries fluvials —el Llobregat i el Ter— que han protagonitzat la industrialització catalana, fet que l'ha condemnat a una creixent marginalitat. Això es va traduir, al segle passat, en la despoblació i la desaparició de la poca indústria tèxtil, que es basava fonamentalment en el treball manual. Fins als anys setanta del nostre segle, el panorama econòmic estava dominat per les activitats primàries (agricultura i ramaderia), fins que Josep Puigneró instal·là dues fàbriques —a Prats de Lluçanès i a Sant Bartomeu del Grau— que han contribuït a retenir o fixar la població i que, en certa manera, han proporcionat una certa estabilitat econòmica. Avui dia, el subsector tèxtil absorbeix gairebé més del 30% de la població activa del Lluçanès.

2. La viabilitat d'un projecte turístic per a la comarca

Nogensmenys, el futur econòmic del Lluçanès és bastant negre davant d'una eventual crisi industrial. Des d'aquesta perspectiva gens falaguera, l'agroturisme no constituïria pas cap panacea miraculosa, com tindrem ocasió d'explicar. D'altra banda, les activitats primàries ocupen actualment un migrat 10% de la població activa. Les grans pagesies de la comarca han pogut sobreviure gràcies a la instal·lació de granges i l'augment de

El guia Pere Juventeny centra l'atenció d'un grup de visitants en la capella de Sant Vicenç del castell de Lluçà. (Foto: Pere Mestre).

Un grup d'excursionistes i visitants aplegats dalt el castell de Lluçà. (Foto: Pere Mestre).

llurs explotacions a costa de l'annexió de terres d'antics masos abandonats per la despoblació ja apuntada. En aquests darrers anys, però, la imposició de quotes de producció de llet per la CEE ha afectat la pagesia lluçanesa, la qual ha començat a plantejar-se la possibilitat del turisme rural, no com una alternativa econòmica sinó com un complement de les seves activitats. A partir d'aquí s'ha creat una petita infraestructura per poder rebre aquest agroturisme, com són algunes cases de colònies (la rectoria de Sant Martí d'Albars, les cases de Curtius i Puigoriol a Lluçà, etc) i també cases d'agroturisme, poques en aquest moment, si bé ben repartides per la geografia lluçanesa.

L'opció de Serveis Culturals del Lluçanès neix d'un planteig diferent. Partint del coneixement històric, cultural i natural de la comarca, aquesta entitat organitza unes rutes guiades per explicar el territori tot aprofitant la mínima infraestructura creada. Tot i això, cal tenir en compte que plantejar-se el tema turístic al Lluçanès esdevé una qüestió complicada. La principal dificultat rau en la manca d'elements naturals o geogràfics —rius i muntanyes— prou importants per atreure un turisme d'esports d'aventura, així com l'absència d'edificis artísticament espectaculars. El seu atractiu turístic és, en el fons, el paisatge, cosa que determina la presència de grups reduïts de visitants. Conseqüentment, davant

Antiga masoveria a la Bauma dels Racons (Lluçà).
(Foto: Pere Mestre).

de tots aquests inconvenients, l'opció que permet tirar endavant la viabilitat d'un projecte turístic arrelat al Lluçanès requereix grans dosis d'imaginació: l'aposta ha estat el turisme cultural, dedicat a la interpretació del paisatge a través del coneixement del passat.

3. Propostes culturals: les rutes guiades pel Lluçanès

Fa un any que l'empresa Serveis Culturals del Lluçanès va organitzar les primeres rutes per als caps de setmana, cosa que s'ha traduït, fins al moment present, en l'assistència de més de tres-centes persones, procedents en la seva major part de Barcelona i de la seva àrea metropolitana. Els primers itineraris s'han englobat en l'anomenada "ruta de les bruixes", que ha desvetllat un notable interès en els assistents, tant des del punt de vista històric com cultural. L'argumentació històrica del fenomen

La gran masia de Pere Riera, amb la seva torre defensiva (Sant Bartomeu del Grau).
(Foto: Pere Mestre).

local de la bruixeria ha estat elaborada en gran part gràcies a tot un material que ha romàs pràcticament inèdit fins als nostres dies, com són els processos antibruixescos del segle XVII, les fotocòpies dels quals han estat facilitades amablement per la Universitat

Menéndez y Pelayo de Santander. Els esmentats processos constitueixen una font de primer ordre per entendre la transcendència de la caça de bruixes desfermada al Lluçanès perquè n'hi abunden referències contínues. Al costat d'això, s'ha explotat el vessant cul-

tural més tradicional del fenomen, concretat en el recull i explicació de creences i supersticions que han estat arrelades i vigents durant molt de temps en la mentalitat de la gent de la comarca. El recorregut general d'aquesta ruta contempla la visita de llocs molt significatius de la geografia lluçanesa, específicament relacionats amb la por i la presència de juntes de bruixes –com ara la Roca de Pena (Alpens), les Goles de les Heures (Lluçà), el Serrat de les Forques (Sant Feliu Sasserra), el Roc Foradat (Prats de Lluçanès)–, al costat d'altres indrets d'interès més general, com, per exemple, la visita al molí de Puigoriol (un dels pocs molins de Catalunya que conserva una maquinària sencera en funcionament) i a la riera de Puigoriol (lloc on, segons la dita popular, es reunien les bruixes per provocar les pedregades).

Tot i que aquesta ruta és la que s'està fent actualment, hi ha en perspectiva l'organització i realització d'altres itineraris. Aquest és el cas de la "ruta dels bandolers", que aprofita la figura del mític Perot Rocaguinarda, la casa pairal del qual, avui dia totalment enrunada, es troba al terme d'Oristà. Val a dir que, a més de seguir les petjades del famós bandoler i de les disputes entre nyerros i cadells, l'esmentada ruta també hi inclou temes transversals relacionats amb diverses manifestacions de violència rural i fenòmens insurreccionals (contrabandistes, trabucaires i maquis).

També tenim la intenció de presentar la "ruta de les masies", car el Lluçanès és un lloc privilegiat que permet explicar llur variada tipologia arquitectònica, des del mas més humil i encabit en una bauma (la bauma dels Racons, situada en la riera de Merlès, terme de Lluçà), fins a la masia dels grans propietaris pagesos ennoblits (la Cortada, de Santa Maria de Merlès; Viladecans i el Vilar, ambdues de Sant Boi de Lluçanès). En tot moment, defugirem la visió del pairalisme romàntic d'arrel decimonònica i ens centrarem en el comentari de la masia com a unitat d'explotació econòmica.

El món medieval constitueix una altra de les rutes en perspectiva. El plantejament interpretatiu consisteix a

La Roca de Pena (Alpens), un dels passatges "màgics" més característics del Lluçanès. (Foto: P. Mestre).

analitzar el castell de Lluçà com a centre organitzador del poblament de la comarca a l'Edat Mitjana, fet que es pot percebre a través de la permanència o continuïtat històrica d'algunes masies. Una opció diferent dins d'aquesta mateixa temàtica és protagonitzada pel monestir de Lluçà. En aquest cas, més que explicar l'art romànic, s'intenta copsar també l'organització del territori en funció de l'establiment d'una canònica.

Finalment, la "ruta del carlisme" completaria el panorama que hem anat exposant. El Lluçanès, en aquest sentit, ofereix una bona imatge de la muntanya catalana amb una forta empremta carlina, concretada no tan sols en la recordança de la cèlebre batalla d'Alpens, que valgué un marquesat al cabdill Francesc Savalls, sinó en d'altres paratges la toponímia dels quals testimonien el pas dels carlins: la cadira de Galceran (Prats de Lluçanès), el Banc dels Set Carlins (Lluçà), el Roc de la Sang del Carlí (Salselles), la font

de Cabrinetty (Alpens).

En totes aquestes rutes, a part de seguir una temàtica específica, també s'aprofita l'ocasió per conèixer els llocs més característics del Lluçanès. Generalment, s'hi inclouen visites a l'església parroquial de Sant Boi de Lluçanès per veure els seus retaules barrocs, alguns dels quals han estat recentment restaurats, i al Museu de Terrissa dels Països Catalans, ubicat a Oristà. De cara al futur, l'empresa pretén potenciar més aquest aspecte del turisme cultural a través de la interpretació històrica. Per aquest motiu, hem pensat convidar especialistes i erudits en cadascuna de les temàtiques indicades, alhora que centrarem la nostra atenció en les escoles de la comarca i en tot tipus d'entitats de caràcter lúdic i cultural.

Pere Mestre i Boix

Serveis Culturals del Lluçanès